

Teleki Pál ravatala a Parlamentben,
1941. április 7.

ÖNGYILKOSSÁG VAGY GYILKOSSÁG?

Ablonczy Balázs

A TÖRTÉNETTUDOMÁNY MAI ÁLLÁSPONTJA

A haláleset után, április 3-án délelőtt fél órára a kormányzót is magára hagyták a holttesttel. Horthynak alkalma lehetett elgondolkodni, úgy is mint Teleki két búcsúlevele címzettjének.

Az első levél a mára legendássá vált sorokat tartalmazta. A másik levélben Teleki azt közölte Horthyval, hogy ha életben maradna kísérlete után, lemond a kormányfői posztról. A kormányzó még aznap Bárdossy Lászlót nevezte ki a kormány fejének.

A magyar hírközlés egy ideig habozott, eleinte „tragikus hirtelenséggel” bekövetkezett halált említettek, csak a délutáni órákban adta közre az MTI hivatalosan is a halál okát.

németeket zavarba hozta Teleki halála, az angolszász sajtóban pedig egyértelműen a németek áldozatát látták benne, és az újságok is ilyen értelemben írtak róla. Nagy-Britannia néhány nappal később megszakította diplomáciai kapcsolatait Magyarországgal, és követe elhagyta Budapestet, ám a hadüzenetre csak később, az év decemberében került sor. Teleki halála értehetően enyhébbé tette a magyar katonai akció elbírálását.

A temetésre április 7-én került sor. A gyászünnepség után az Országház elől induló menet a Kerepesi temetőig kísért a miniszterelnök koporsóját. Az útvonal mentén végig cserkészek álltak sorfalat.

A történelem iránt fogékony magyar közvélemény jelentős része, végigtekintve a rejtélyekben és tragikus halál-

esetekben bővelkedő histórián, hajlamos összeesküvéseket, orgyilkosságokat látni ott is, ahol ilyenek nincsenek. Az alternatív történeti olvasatok nem függetlenek ugyan a korszaktól, amelyben születnek, ám a Teleki Pál halálával kapcsolatos legendakör meglepő szívósságot mutat. Bár a korban a hivatalos értelmezés az „áldozat”, a „mártír” toposzait használta, a politikai közvélemény periferiáján már a halál időpontjában megjelentek olyan nézetek, amelyek gyilkosságnak tulajdonították a miniszterelnök halálát.

A gyilkossági teóriát kedvelők általában figyelmen kívül hagyják: Teleki csa-

Teleki Pál temetése. Horthy Miklós a gyászmenetben, 1941. április 7.

ládtagjai (fia, Géza, veje, Zichy Nándor, menyé, Mikes Hanna), közeli munkatársai (Rónai András, Fodor Ferenc, Incze Péter, Kozma Miklós, Hóman Bálint és mások) soha nem kételkedtek abban, hogy a miniszterelnök öngyilkos lett. Se szeri, se száma azoknak a sötét jóslatainak, amelyekkel saját, idő előtti halálát jövendölte meg.

Az öngyilkosságot kétségbe vonók általában azokra a személyes motívumokra építik fel érvelésüket, amelyek közismertek, vagy amelyeket vélelmeznek Telekiről. Állításuk szerint a mélyen hívő Teleki nem lehetett öngyilkos. A gróf ifjúkorában egyáltalán nem volt hívő, s depresszív, szuicid hajlamai közismertek voltak a hozzá közel állók előtt. Tudunk öngyilkossági kísérletéről és mély depressziójáról is a két világháború között.

Voltak és vannak olyanok, akik szerint a búcsúlevélben említett „*hullarabló*” és a „*legpocsekabb nemzet*” kifejezések nem származhatnak tőle, mert egy gróf nem beszél így. Nos, Teleki szerfelett kedvelte a rusztikus négybetűs szavakat. Férfitársaságban gyakran használta, sőt, néha leírni sem szégyellte őket. Életének utolsó időszakából pedig számos olyan beszéd maradt fenn, amelyben a nemzet mulasztásairól, vétkeiről értekezett.

A katolikus egyház valóban megtagadhatja öngyilkosok temetését, ugyanakkor a Bakay Lajos orvosprofesszor által az esztergomi érsekség számára kiadott szakvélemény, amelyben a koponyában kifejlődött vérröggről és az ennek nyomán fellépő gyötrő fájdalomról írt, kifejezetten arra a célra készült, hogy Teleki a kánonjog tökéletes figyelembevételével juthasson halotti szentségekhez. Éppen a halál neme miatt nem véletlen, hogy Telekit nem Serédi Jusztinián hercegprímás, esztergomi érsek, hanem gyóntatója, Witz Béla, a bazilika plébánosa búcsúztatta.

Arról, hogy a németek gyilkolták volna meg (esetleg Himmler/Keitel/Ribbentrop/Göring személyesen), eddig semmiféle forrás nem került elő. Ha előkerülne, természetesen alapvetően módosíthatná a képet. Berlinnek azonban sem érdeke, sem oka nem volt meggyilkoltatni Telekit. Az összes vallomás, amely német katonák/hivatalosságok feltűnését taglalja a miniszterelnökségen, kivétel nélkül másod- vagy harmadkézből merített.

Életének utolsó két évtizedében Teleki súlyos vesebajban szenvedett – a hosszan elhúzódó súlyos betegség, ma-

AZ UTOLSÓ NAP ÁPRILIS 2.

Délelőtt 11 óra

Náray Antal ezredes, a Legfelső Honvédelmi Tanács vezértitkára jár a miniszterelnöknél a Sándor-palotában.

Dél

Teleki a Parlamentbe megy, de nem megy be az ülésterembe.

Déli egy óra körül

ebéd a miniszterelnökségen.

Ebéd után

meglátogatta a feleségét a János Szanatóriumban (Városmajor út 68.).

Délutáni látogatók

talán Tildy Zoltán kispapja politikai és Németh Kálmán, a bukovi-nai székelyek papja.

Délután

gyors látogatás a külügyminisztériumban (Dísz tér), ahol elolvassa Barcza György londoni magyar követ táviratát.

Este

lelkigyakorlat a bazilikában cserkésztestekkel, utána hosszú beszélgetés Witz Béla plébánossal.

Késő este

viszszatérés a Sándor-palotába.

Kora éjjel

Ujpehely Elemér áthozza számára a Külügyminisztériumból Barcza György táviratának tisztázatát.

Éjjel

kettő és fél három között következett be a halál. Reggel hat és fél hét között találja holtan az ébresztésére érkező inas.

gányosság, hozzátartozók súlyos betegsége (Teleki feleségéről és édesanyjáról ezekben a hónapokban derült ki, hogy gyógyíthatatlan betegek), magas életkor: megannyi, az öngyilkosságot valószínűsítő tényező.

Nem is szólva a hivatalos iratokról, az irattárakban őrzött dokumentumok tanúságáról és az orvosok megállapításairól, amelyek mind az öngyilkosság irányába mutatnak. A nyolcvanas évek közepén írásszakértők is megvizsgálták Teleki búcsúleveleit, és megerősítették, hogy azok a miniszterelnök kezétől származnak. Mindazok a vizsgálatok, amelyek ebben a témában azóta születtek és a kételyekre játszottak, logikailag is nehezen tartható gondolatmenetet követnek vagy olyan mondvcasinált tudományok nevében szólnak, mint a pszichografológia, amelyet a tudományos vélekedés után 2016 márciusa óta a bíróságok sem ismernek el érvényes módszerként.

1945 és különösen 1947, a kommunista hatalomátvétel után a gyilkosságot propagáló nézetek már nem kaptak nyilvánosságot, ám a magánnyelvben szájról szájra terjedtek. Ezt az orális hagyományt gyűjtötte össze Mindszenty bíboros egykori titkára, az egyébként gépészmérnök végzettségű és a sumérkutatóba is belekóstoló Zakar András 1983-ban Bécsben megjelentetett könyvében. A szerényen műhelytanulmányának nevezett mű erénye, hogy számos olyan szereplő nyilatkozatát közli, aki a hetvenes években még életben volt s az események szemtanújaként értékes részinformációkat adott a miniszterelnök halálának körülményeiről (például Leviczky Károly rendőrorvosét, aki a halottszemle egyik lefolytatója volt).

A sok irányba mutató és igen vegyes forrásértékű kötet azonban világos prekonceptiót követett. Eszerint Teleki szövetséget akart kötni az angolokkal, futárát elfogták, s megtorlásképpen még ugyanazon az éjszakán meggyilkolták a Sándor-palotában, majd átszállították a József nádor térre (vagy fordítva). Ami ennek a prekonceptiónak nem felelt meg, azt a szerző kihagyta következtéseiből. A forrásokkal nem alátámasztható, ámde tücsköt-bogarat felvonultató, fantasztikus történet kiindulópontja lett a gyilkossági verzióknak a mai napig, sőt 2009-es újrakiadása újabb lendületet adott ezeknek.

Vannak természetesen kérdések a halállal kapcsolatban: miért nem hallotta meg a lövést a Sándor-palota személyzete? Mi is volt a miniszterelnök utolsó napjának pontos napirendje? És a mai napig nem került elő sem a halottszemle, sem a boncolás jegyzőkönyve. Ha az utóbbi nem is létezett, az előbbinek mindenképpen lennie kellett valahol. Van tehát még tennivaló bőven. ♦